

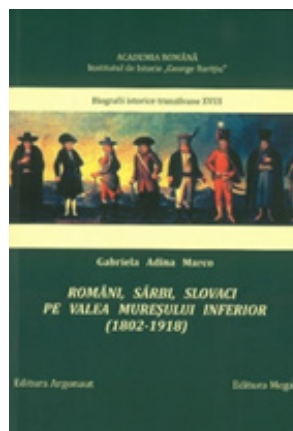
RECENZIE

Români, sârbi, slovaci pe Valea Mureșului Inferior (1802–1918)

GABRIELA ADINA MARCO

Tratarea acestui subiect de interferențe etno-confesionale în cartea de față – inițial o teză de doctorat susținută cu onorabilitate la Institutul de Istorie „George Barițiu” din cadrul Academiei Române, filiala Cluj-Napoca – este o cercetare care continuă o frumoasă tradiție istoriografică. Ea se înscrie într-o moștenire istoriografică cel puțin notabilă și cu îndelungi experimente și experiențe de aproape un secol, pentru că mari istorici români ardeleni (Mihail Petre Dan, Silviu Dragomir bunăoară) au scris lucrări valoroase despre popoarele slave, dar și despre comunitățile de români/vlahi din proximitatea României. Continuitatea este importantă din punct de vedere spiritual, intelectual și nu numai. Merită a fi reținut că lucrarea semnată de Gabriela Adina Marco se înscrie nu doar într-o ilustră tradiție istoriografică românească, ci și într-o valoroasă moștenire în ceea ce privește scrisul istoric al popoarelor care sunt parte a cercetării, în istoriografia sârbă, în cea slovacă din România, dar și a celei din Slovacia sau Ungaria.

Trebuie remarcat faptul că lucrarea acoperă un gol în istoriografia românească pentru că subiectul pe care îl tratează autoarea despre români, sârbi și slovaci pe Valea Mureșului Inferior nu a fost decât tangențial, secvențial tratat în lucrările istoricilor români și, probabil, la fel și în istoriografiile sârbă sau slovacă. De aceea, cartea *Români, sârbi, slovaci pe Valea Mureșului Inferior (1802–1918)* (Cluj-Napoca, editurile Argonaut/Mega, 2023, 480 p.) reprezintă o piatră de temelie în dezvoltarea acestei tradiții la care m-am referit și care, cu siguranță, necesită dezvoltări în viitor, ori din partea autoarei, ori din partea altor istorici, fie ei români, slovaci, sârbi, unguri etc.

Volumul menține structura tezei de doctorat pe cinci capitole. Conform metodologiei științifice, sunt încadrate de Introducere și Considerații finale. Capitolul I oferă o privire de ansamblu asupra istoriografiei române, sârbe și slovace, al doilea capitol prezintă constituirea și evoluția comunităților sârbe și slovace, iar cel de-al treilea analizează dimensiunile demografice pe parcursul secolului al XIX-lea și începutul veacului XX. Analiza privind relațiile confesionale româno-sârbe este tratată în cel de-al patrulea capitol, iar capitolul final este rezervat relațiilor culturale româno-slovace din localitatea Nădlac, județul Arad.

Prin prezentul volum se încearcă crearea unei imagini de ansamblu a Văii Mureșului Inferior pe parcursul celor 116 ani (1802–1918), din punct de vedere istoric, social, confesional și cultural, evidențiind faptul că fără diversitate, nu poate exista unitate.

Lucrarea este foarte importantă și pentru că dincolo de aparența unui subiect de istorie locală (români, sârbi, slovaci pe Valea Mureșului Inferior), de aici, de la confluența mai multor granițe, mai multor culturi, frontiere, nu neapărat de stat, ci frontiere etnice, lingvistice, confesionale și, nu în ultimul rând, sentimentale, ea se constituie într-o cercetare de istorie central-europeană, despre acea Mitteleuropa căreia îi aparținem, despre care s-a scris atât de mult, nu doar de către români, ci mai ales de către străini. Cei care sunt interesați să afle mai multe lucruri despre istoria Europei Centrale prin prisma interferențelor de pe Valea Mureșului Inferior o pot face și cu ajutorul rezumatului cărții, tradus cu atenție în engleză de către Ioana Nistor.

Dintr-o altă perspectivă, mai trebuie să remarcăm faptul că sunt abordate foarte multe subdomenii ale istoriei. În primul rând, domeniul demografiei istorice, care este o disciplină relativ nouă, parte a istoriei, a istoriografiei, cu un statut bine definit. Prin urmare, cartea este o cercetare temeinică de demografie istorică. Volumul conține capitole de istorie bisericească; și istoriografia eclesiastică este parte a scrisului istoric general, a istoriografiei bisericești ortodoxe, în primul rând din acest spațiu pe care îl cercetează Gabriela Adina Marco. Un alt subdomeniu bine ilustrat în carte este cel al istoriei minorităților etnice, confesionale și a relațiilor interetnice și interculturale din acest spațiu. Alt subdomeniu atacat în carte este cel al istoriei sociale și economice – foarte important pentru cunoașterea vieții oamenilor din trecut. Demografia studiază populația. Dar, populația produce din timpuri imemorabile hrană să poată supraviețui, apoi a produs unelte, începând de la cele din piatră, silex, metale. Mai întâi, vorbim despre populație, despre demografie, apoi vorbim despre producție, după care vorbim despre coagulări de instituții, de la instituția familiei, care este baza, apoi ginta, tribul, statul, națiunea. Lucrarea este o abordare socio-economică, mai ales din perspectiva conexiunilor, a stărilor

de lucruri în ceea ce privește dezvoltarea economică din această regiune situată la interferența a mai multor frontiere.

Gabriela Adina Marco provine dintr-o familie mixtă, cunoscând cumva „din interior” problemele abordate. Între națiuni și chiar între confesiuni din cadrul aceleiași națiuni nu au existat întotdeauna relații pașnice – nici în timpurile mai îndepărtate, nici în Evul Mediu, nici în timpurile mai recente (vezi războaiele religioase din Franța dintre catolici și hughenoti, Războiul de 30 de ani etc.). Din fericire, aceste momente de tensiune și de violență, nu doar verbală, nu doar intelectuală – în polemici, în cărți, la amvon –, ci și de violență fizică, pentru că, din păcate, au murit destui oameni în urma acestor neînțelegeri între confesiuni, între națiuni, chiar și în acest spațiu pe care l-a tratat, nu au fost prevalente în istoria coabitării în comun, dimpotrivă, au prevalat momentele de colaborare, de cooperare. La fel a fost și cazul românilor, sârbilor, slovacilor, maghiarilor, germanilor din această parte, iar autoarea nu a ocultat subiecte sensibile. În spiritul cărții lui Jean Sevilla despre corectitudinea istorică, autoarea a tratat în carte foarte multe probleme, aspecte controversate, sensibile în ceea ce privește istoria umanității din această parte a Europei. Gabriela Adina Marco a atacat problema destul de dureroasă în epocă, după 1864, după înființarea Mitropoliei Ortodoxe Române de la Sibiu, a separației ierarhice de ierarhia sârbă de la Carloviț în această zonă, apoi realitățile politice din timpul dualismului. Nu este o cercetare preponderent de istorie politică, dar nici problema dualismului nu a fost lăsată, nu a fost suspendată. Alt exemplu este cel referitor la situația Banatului, a Aradului, la sfârșitul Primului Război Mondial, când acest teritoriu a fost revendicat deopotrivă de partea maghiară, de partea sârbă, de partea română și au existat momente nu doar tensionate verbal și diplomatic la Paris, ci au fost momente tensionate și violente aici, în acest spațiu, la numai câțiva kilometri de Arad. Când Marele Război (Primul Război Mondial) se încheiase, în aceste părți au mai murit oameni, lucrurile nu au fost așa de simple, până nu s-au semnat succesiv tratatele de pace de la Paris din 1919–1920.

Acest lucru este important de reținut din cartea semnată de Gabriela Adina Marco – că ea și-a onorat statutul de istoric care trebuie să atace și să abordeze și subiecte care ar putea să pară astăzi incomode pentru comunicatori, pentru politicieni, pentru decidenții politico-administrativi. Ele nu trebuie evitate, ci trebuie cercetate cu onestitate și bine comunicate de cei pe care îi numim comunicatori în spațiul media pentru a nu fi distorsionate faptele și nici puse tușe prea negre, deci neglijarea, ocultarea ori trecerea în penumbră a acestor situații și subiecte sensibile ar fi în detrimentul reconstituirii obiective a trecutului.

La finalul cărții, în câteva zeci de pagini, se remarcă foarte multe fonduri documentare de la arhivele din Arad, foarte multe ziare, publicații periodice, manuscrise, volume de documente editate și câteva sute de cărți și studii de

specialitate. Gabriela Adina Marco a făcut un mare efort intelectual de a vedea documentele, de a reciti o presă care poate a fost citită și citată de alți autori cu o altă grilă de interpretare, dar autoarea le-a interpretat cu propria grilă. Mai ales cărțile și studiile pe care le-a avut la dispoziție i-au permis să încadreze perfect evenimentele și fenomenele demografice, socio-economice din zonă într-o perspectivă mai largă a istoriei Europei Centrale.

Anexele și multele tabele care sunt presărate și în cuprinsul cărții, nu doar la final, se bazează preponderent pe extrase, din traduceri și preluarea unor informații din publicații statistice maghiare. Ele pot constitui o carte separată. În același timp, ele reprezintă instrumente de bază pentru cei care doresc să realizeze micromonografii ale localităților care au intrat în raza de cercetare a autoarei. Acestea trebuie să constituie instrumente de lucru de bază pentru că aici se găsesc informații despre numărul populației, despre fenomenele demografice, despre natalitate, mortalitate, nupțialitate, despre repartizarea pe profesii la recensămintele din 1900 și 1910.

În final se cuvin exprimate felicitări autoarei pentru teza de doctorat, dar și pentru cartea tipărită pe care ne-a pus-o la dispoziție în această formă accesibilă și frumoasă – de la copertă până în interior, justificându-se expresia „carte frumoasă, cinste cui te-a scris”, dar și cinste cui te-a editat.

Ioan Bolovan*

* Membru corespondent al Academiei Române, prof. univ. dr., Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Director al Institutului de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române, Cluj-Napoca, ioanbolovan62@gmail.com.